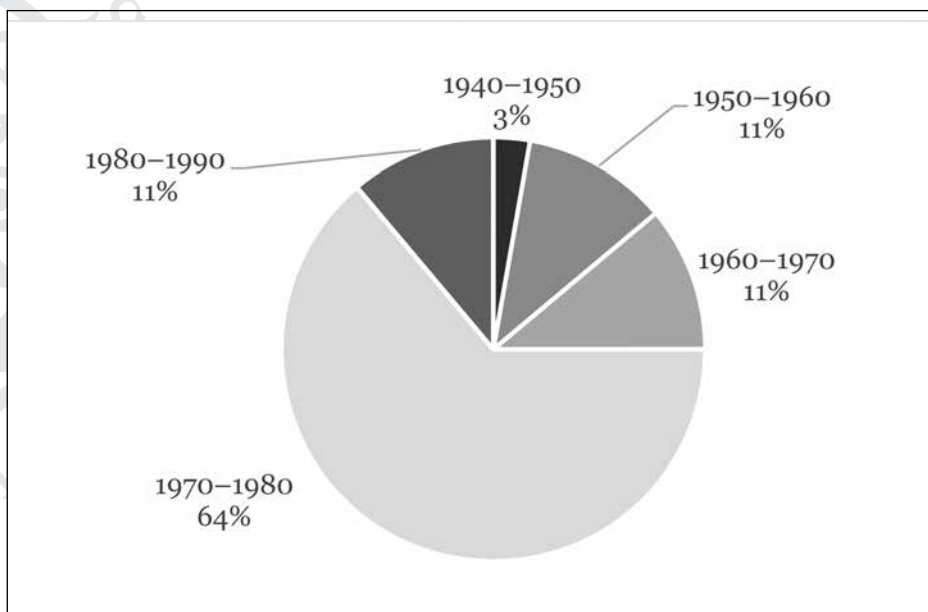

Általános jellemzők

Az egyházmegyei írott forrásokból tudhatjuk meg, hogy az egyházmegyében 31 lelkész szolgál, átlagéletkoruk 45 év (Modus: 40). A 2012–2018 esperesi ciklusban 36 lelképásztor volt alkalmazásban, a Kalotaszegi egyházmegyében, többségük a múlt század hetvenes éveiben született. A születések a következő megoszlást mutatják:

1940–1950	1950–1960	1960–1970	1970–1980	1980–1990
1 személy	4 személy	4 személy	23 személy	4 személy

2. ábra. A 2012–2018 esperesi ciklusban szolgáló kalotaszegi lelkészek százalékos megoszlása születési évük szerint

Családi állapotukra nézve a következő megoszlást találjuk: 34 lelkész él házasságban, ebből kettő második házasságban. Egy egyedülálló és egy elvált, de új házasságot nem kötött személy van köztük. Az utóbbi eset egy lelkésznőé, aki legnagyobb mértékben ütközik bele gyülekezete előítéleteibe. Helyzete sok feszültségről tanúskodik.

Közülük csupán 6 végezte tanulmányait és kezdte meg lelkészi munkáját a rendszerváltás előtt, a többiek tehát szolgálati idejük felét sem érték el. A megfiatalodott

egyházmegye, mint valamennyi az Erdélyi Református Egyházkerületben, lelkészeit az 1990 után végzetek közül kapta. Legtöbbjüknek 3 gyermeke van, de két esetben van 4, illetve 5 gyermek a családban.

A lelkészfeleségek szülei, három kivételével, egyszerű munkás emberek. A lelkészek szülei között 6 esetben találunk értelmiségit. Bátran mondhatjuk, hogy a jelenleg szolgáló lelkészek első generációs értelmiségi réteget képeznek, és magas, felfele irányuló, vertikális mobilitással jellemezhetőek. A lelkésznek száma 6, közülük egy végezte tanulmányait a szocialista korszakban, és szintén egynek a szülei értelmiségiék. Származásuk tekintetében a következő adatokat nyújtják a törzskönyvi lapok: négyen érkeztek a Királyhágómelléki Református Egyházkerületből, azaz ketten Szilágy megyéből (Kraszna és Szilágysomlyó), egy a bihari Margittáról és egy Nagyszalontáról, továbbá egy kézdivásárhelyi és egy marosvásárhelyi születésű. A férfilelkészek közül 8 született Kalotaszegen, szintén 8 Székelyföldön, 5 a Partiumban, 4 Kolozsváron és végül 1 származik a Mezőségről. A Kalotaszegi Református Egyházmegye lelkészi közössége folyamatosan változik. Vincze Minya István esperes adatai szerint 5 év alatt 17 változás történt a lelképásztorok és a gyülekezeti tisztviselők alkalmazása terén.

Az interjú félig strukturált szerkesztésben lehetőséget biztosított arra, hogy a lelkészek kitérőket tegyenek, a számukra releváns üzenetek felé. Elemzésem során mégis kulcsfogalmakra kerestem rá: ingázás, elszigetelődés, kibeszélés, megtérés, kegyesség stb. Az adatközlők családi háttere, pályamotivációja vagy az elhívás története, gyülekezeti aktivitása, a helyi közösségbe való beilleszkedése, a különböző egyházi, állami szervekkel ápolt kapcsolata, az elérhető munkatársak köre jelentették az interjú főbb témáit. Az egyházi fegyelmezés gyakorlata pedig az egyház mindennapjaiban bekövetkezett változás mércéjévé lett.

Az 1989-es rendszerváltás visszaadta a vallásosság közösségi megélésének szabadságát, ám ezzel együtt megnyitotta az utat a vallási individualizáció felé, háttérbe szorítva az intézményes keretben megélt vallásosságot. A vasárnap szakrális jellegét a weekend váltotta fel, noha az egyházak igyekeztek visszaállítani a vallásosságot a kommunista korszakot megelőző gyakorlatra. Ez legfeljebb a zártabb falusi közösségekben járt átmeneti sikerrel. Az egyházi közösségi alkalmak helyét a családi, baráti kirándulások, kulturális programok, fesztiválok és sportesemények vették át, mindez a globalizáció, a szabad média, a világháló hatásának következtében. (Pozsony 2009: 136.) Azt a tendenciát igazolja Steve Bruce elemzése is, aki mintegy 2000 személytől felvett kérdőíves kutatás eredményeként megállapítja, hogy a templomlátogatás olyan ritkává lett brit területen, hogy nélkülöz minden közösségi nyomást és nem igazol semmiféle tágabb társadalmi réteghez való tartozást (Bruce 1995: 44).

Szabó Á. Töhötöm figyelmeztet arra, hogy a tradicionális falusi környezet, melyet jól meghatározható identitása alapján azonosíthatunk, elindult a modernizáció útján. Az emberi kapcsolatokat már nem a szemtől-szembe történő interakciók határozzák meg csupán, hanem a kommunikációs technikai eszközök elterjedésével az emberek telefonon hívják egymást, bekapcsolódnak a világpolitikai esemé-

nyekbe, életviláguk kitágul és átalakul. Maga a kutatási terep változott meg. (Szabó 2013: 18.) Az utcasarki találkozásokat kiegészítik az elektronikus levelezés adta lehetőségek, az idegenek jelenléte pedig fontossá teszi a kutató idegennyelv-ismeretét is.²³ Adatközlőim válaszából szintén a változás tendenciája hallható ki. Kalotaszeg falvai nem elszigeteltek egymástól. A lelkipásztorok beszélgetnek egymással a hívek önazonossága tekintetében, olykor megerősítve vagy rácafolva a közbeszédben elterjedt előítéletekre. Korunk kihívásai kimozdították az embereket a szűken értelmezett lokális környezetből, sokan külföldi munkásokként világpolgárokká lettek. A lelkipásztorok egy heterogén közösség vezetésére kell, hogy felkészüljenek. A változás irama lassú, de jól érzékelhető. Ezek a változások új feladatok és elvárások elé állította az egyházi alkalmazottakat, problémamegoldó készséget, gyors helyzetfelmérést követelve. Az egyházi mindennapok egyre inkább színesek és változatosak lettek.

A Kalotaszegen szolgáló lelkészek származása és gyülekezeti helyzete

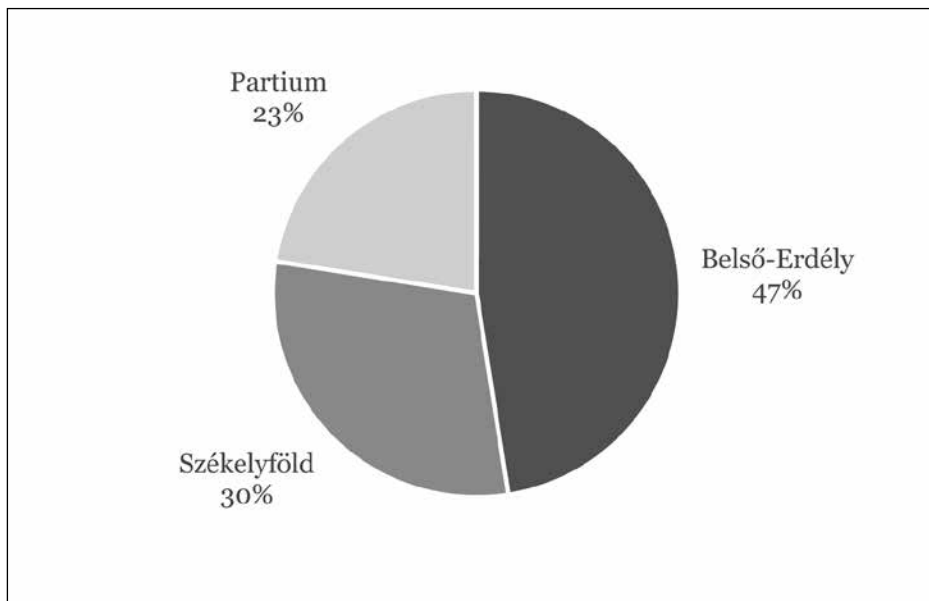
Származásukat illetően három nagy csoportra oszthatók a Kalotaszegi Református Egyházmegyében szolgáló lelkészek. A legtöbben, azaz szinte fele, a Kalotaszeget is magába foglaló Belső-Erdély szülöttei. Kevesebb, mint egyharmaduk származik a Székelyföldről, a Partiumból érkezettek pedig az összlétszám egynegyedét sem érik el.

Belső-Erdély szülöttei a következő szerint oszlanak meg: kalotaszegi származású tíz lelkipásztor, kolozsvári születésű öt, Beszterce vidékéről származik három, illetve az Aranyosvidékről egy személy. A Székelyföldről származó megoszlása a következő: öt lelkipásztor született Marosszék székhelyén, Marosvásárhelyen, négyen Háromszéken és három származik Udvarhelyszékről.

A Partiumról érkezettek létszáma azért lehet kevesebb, mert ez a régió a Királyhágómelléki Református Egyházkerület közigazgatásához tartozik. Származásuk tekintetében hárman szilágyságiak, négyen bihariak, egy szatmári és egy érmelléki.

A származási megoszlás alapján megállapíthatjuk, hogy Kalotaszeget szívesen választják szolgálati helyüknek minden történelmi régióból. Az egyházi köztudatban kiemelt elismerésnek örvend ez a vidék, mindenekelőtt gazdag néphagyományai, jó gazdasági potenciálja, kimagasló egyházi aktivitása révén. Nem elhanyagolható Kolozsvár közelsége sem, mely továbbtanulási és munkalehetőséget egyaránt kínál a Kalotaszegen élők számára, így az itt szolgáló lelkipásztorok életét is meghatározza. Érthető tehát, a Nádas menti gyülekezetek ellenkezése, amikor a Kolozsvári és a Kolozsvár – Külső Egyházmegyék egyesülése során ők visszakerültek a Kalotaszegi Református Egyházmegyéhez. Az egyházmegye bánffyhunyadi

²³ Szabó Á. Tőhötöm a Kis-Küküllő menti Bonyhán és környékén végzett terepmunkájának következtetése.

3. ábra. A 2013–2018 esperesi ciklusban Kalotaszegen szolgáló lelkipásztorok származási megoszlása

székhelyének megközelítése a „cifra Kalotaszegről” jóval körülményesebb, mint Kolozsvár elérése. A gyermekek középiskolás taníttatása szintén Kolozsvár felé vonzotta a lelkészek családait. Az átcsatolás elleni kezdeti zúgolódást az 2012–2018 esperesi ciklus ideje alatt felváltotta a kalotaszegi öntudat megerősödése az egyházmegyei kapcsolat révén.

Családi állapotukra nézve a lelkipásztorok házasságban élnek. Egy elvált lelkésznel és egy egyedülálló lelkéssel találkozhatunk soraikban. Az elvált lelkész minden gyülekezetszervező igyekezete ellenére is folyamatosan belebotlik gyülekezeti környezete előítéleteibe. Az oktalan féltékenység mellé a minimális anyagi biztonságot is nehezen biztosító kis létszámú, egyre apadó gyülekezet jelenti a kihívást. Társkereső szándékában beszükkült kapcsolati rendszere, valamint az előítéletektől való félelme, korlátozza. Elmondta, hogy folyamatosan figyelik a gyülekezeti tagok, hogy mikor hova megy, kivel társalog, ki mennyit tartózkodik a parókián. Helyzetén nem tud és nem is mer lényegesen változtatni. Úgy véli, hogy nincs esélye más, jobb megélhetést biztosító gyülekezetbe költözni, gyermekének kolozsvári taníttatása szintén helyhez köti. Lelki és anyagi segítséget az egyházmegye esperese és lelkészei, valamint az egyházkerület biztosítanak számára.

Az egyetlen egyedülálló lelkész szintén egy kis faluban szolgál. Amikor teológiai tanulmányait elkezdte, még nem engedélyezte az egyházkerület, hogy az egyetemi évek alatt házasságot kössenek a hallgatók. Neki a kalotaszegi gyülekezete lett a családja, melyet esküvel fogadott, hogy el nem hagy. Pályázással és mezőgazdasági

bérijövedelemmel tartja fenn a 200 lélek alá süllyedt közösséget, templomát és parókiáját szép rendben tartva.

A lelkészek közül senki sem váltott nagyobb gyülekezetéről kisebb gyülekezetre. Minden lelkész a megélhetését jobban biztosító nagyobb lélekszámú gyülekezetet keres. A kisgyerekes családok szolgálatuk kezdetén kénytelenek elfoglalni a félreeső falvakat, ahol gyermekeik oktatására nincsen huzamosabb lehetőség. Mihelyt gyermekeik iskolakötelesek lesznek, más parókiát keresnek, vagy pedig elkezdik a költséges ingázó életet. Némelyek kétlakiséget vállalnak. Kolozsvárról látják el lelkészi teendőiket, magukra vonva ezzel az egyházi közbeszéd negatív megítélését. A lelkészi szolgálatra vonatkozó egyházi ideálkép a lelkészt szolgálati helyén lakó, jó gazdának látja, akinek alig van magánélete a parókia „üvegfalai” mögött.

Pontosan nem lehet megállapítani azok számát, akik nem laknak folyamatosan a gyülekezetben. Szemben azzal a pletykával, hogy a kalotaszegi lelkészek fele sem lakik „kint a gyülekezetben”, számuk elenyésző. Sokkal inkább a gyermekeik iskoláztatása vagy a lelkészfeleségek más településen történő munkavállalása kényszeríti ki az ingázó életvitelt. Ahol naponta akár száz kilométer megtételét is megköveteli az utazás, ott számottevő anyagi kiadások is szükségesek. Szerencsésebb eset, ha a lelkész felesége a gyermekkel együtt indul útnak, saját személygépkocsiján. Így nemcsak időt nyernek, de az otthon maradt lelkész betöltheti az elvárás a helyben lakást illetően. A kétszáz lélek alatti gyülekezetekben már nem is formálódik meg ez az igény. A lelkészi hivatalt saját erőből képtelenek fenntartani. A lelkész pedig másodállás vállalásával és a hétvégi, valamint alkalmi szolgálatok ellátásával teljesíti hivatali kötelességét. A gyülekezet pásztorolását ebben az esetben kénytelen átszervezni. Két személy nyilatkozta azt, hogy nem lakik kint a gyülekezetben, míg 15-en ingáznak folyamatosan 4–60 kilométer közötti távon. Így értelmezhető az általánosítás, hiszen a Kalotaszegi Református Egyházmegyében szolgáló 31 lelkész fele vagy annak házastársa valóban naponta elhagyhatja szolgálati helyét gyermekei taníttatása érdekében. Hat lelkészcsalád nem ingázik sehova, ebből egy esetben a lelkész a nyugdíjkorhatár felé közeledik, öt pedig olyan településen szolgál, ahol van középiskolai oktatás, így gyermekeik taníttatása megoldható helyben. Hat esetben csak a házastárs ingázik, ezen kívül öt esetben a házastárssal együtt a kiskorú gyermekek is útra kelnek. Hat családban a gyerekek szülői kíséret nélkül ingáznak. Két lelkész nyilatkozta azt, hogy az egész család ingázik. Hogy mennyire sokrétű a lelkészeket ért elvárás, azt Tordaszentlászló nyugdíjas tanára szavaival igazolhatom, aki a lelkészek gyülekezeti tartózkodásából kiindulva eljut az anyakönyvezés iratlan szabályaiig.

Mi azt szeretjük, és különösen Kalotaszegen, hogy a lelkipásztor lakjon ott. A lelkipásztor járassa oda a gyermekét, mutasson példát a gyermekével. Kivéve azokat, akik különleges szakiskolába járnak. A lelkipásztornak legyen meg a személyazonosságija az illető településen. Ne ingázzon, a gyülekezet teremtsen meg a lakhatósági feltételeket és adja meg, a mi estünkben pl. a legmagasabb lelkészi fizetést. [...] Vonzóvá tegyük ezt az állást s

akkor elvárhatjuk, hogy szavazzon velünk, nyomorúságunkban, örömmünkben itt legyen. Ez az egyik, erre nem készíti fel a teológia. Amint én észrevettem, van egy ultraliberális irányzat az egyházközségekben. A Kalotaszegi Egyházmegye nem tartozik hozzánk, de mivel a Kalotaszeg szerkesztője vagyok, tudom, hogy XY, ingázik Kolozsvárról. Mehetett volna Bánffy-hunyadra. Ez olyan, mint az orvos, elmegy délben, aztán keressen meg, ha jön egy haláleset. A lelkipásztornak ott kell laknia a híveivel. A tiszteletes úrnak is szüksége van pihenésre, szabadságra, kapcsolatokra, családi kapcsolatokra. Erre nem készíti fel. A másik egy ultraliberális. Főleg, hogy most megváltozott a liturgia, ezt szomorúan tapasztalom. [...] A temetések is, amit gondolt, azt mondott. Ezt így nem lehet csinálni. Ezt én elmondtam neki négy szemközt. Akkor azt mondta, hogy ellenségei vagyunk és feljelentettük. Mi ilyet nem tettünk. Ez egy gond. A másik az, hogy fel kell készíteni a lelkészt a könyvelésre, a gazdasági vezetésre. A pénzügyi szabályok betartására. Fiatal özvegyasszony, meghalt a férje, fogta magát a lp.²⁴ és alkalmazta, úgy, mint alkalmazott, fizeti a nyugdíjjárulékot, de nem ő veszi fel a pénzt. Ilyet nem csinálhat a lp. Olyat sem csinálhat, hogy elhallgassa, hogy ki mit adományozott, mert elfelejtette. Korrigálni kell. Az egyházban az asszonynevek elvesznek. [...] Nem szabad a mi sajátos magyar jellegünket feladni azért, mert a román állam, az ortodoxoknál hogy van, ezt nem vehetjük át. Az egyház őrizze meg ezt a formáját a névadásban, ha ott van a csúfnév is és az illető használja, írják oda. Pl. a történelmi kutatásoknál azt mondja valaki, hogy Bázsza József Etelka, ilyen nincs, de Csányi Etelka van. Mindenki kérdezi, ki az, akiről a szószéken szó volt és valamit adományozott. Ezt a fiatal lelkipásztorok nem veszik figyelembe vagy nem tanítják. A pénzügyi szabályokra a vagyonnal való gazdálkodással, a pénzügyeknél a felelősség, megvan ugyan az autonómia, de figyelembe kell venni az állami követelményeket. Mert mi történt Magyarvalkón? Nem szabad kitegye magát sem az egyház, sem a lelkész a világi hatalomnak. (B. Z. I. nyugdíjas tanár)

Az előző szolgálati helyüket illetően a Kalotaszegen szolgáló lelkészek, kettő kivételével, már voltak gyülekezeti alkalmazásban jelenlegi helyük előtt. Fele második helyeként foglalta el jelenlegi egyházközségét, és egy kivételével mind eléri a 15 éves helyben maradási. Négy esetben két, hét esetben pedig három előző szolgálati helyet számolnak. Kettő megőrizték első szolgálati helyüket, egy, ma is aktív nyugdíjas lelkész 4 kalotaszegi alkalmazást mondhat magáénak. Következtetésként megállapíthatjuk, hogy a kalotaszegi falvak nagy vonzerőt jelentenek a lelkészek számára, ahol évtizedekig vagy szolgálati idejük végéig maradnak a lelkészek. Ez több faktor következménye: az egyházközségek átlagosnál jobb anyagi helyzete, az

24 Lp. – a lelkész, lelkipásztor rövidítése, melyeket felváltva használtak.

erdélyi viszonylatban kimagasló vasárnapi templomlátogatási arány, mely meghaladja a 15%-ot (az Erdélyi Református Egyházkerületben számított vasárnap dél-előtti templomlátogatási átlag alig éri el a 10%-ot), a hagyományait őrző, gazdag néprajzi tájegység és Kolozsvár vonzásköre.

A lelkipásztorok családi háttere – vallási szocializáció

A vallásos nevelés nem egyértelmű meghatározója a lelkeszi életpályának. Bár egy kivétellel az apák esetében, és két kivétellel az anyák esetében mind református szülők gyermekei, a rendszerváltás előtt felnövekvő generációk számára a családi példamutatás a vallásosság megélése terén esetlegesen mondható. Főleg az apák egyházi jelenléte hiányos. Mégis két esetben találok kiemelten az apák szerepével. Mindketten értelmiségiek: egy tanár és egy lelkipásztor.

Nyilvánvalóan a szüleim azok, akik leginkább alakították az életemet, s azért az apámra szoktam úgy gondolni, mint akinek a példája aztán igazán meghatározta a pályaválasztásomat, holott nem lelkész, tanárként, iskolaigazgatóként élte az életét s emellett mindig rengeteg közösségi feladatot vállal. Halom önkéntes munkában volt benne, szervezte a falu közösségét, s hát egészen kiskoromból van olyan élményem, ami úgy vissza-visszaköszön. Részben erőforrás, részben keserűségforrás is, mert arról szólt, mennyire nem lehetett elismerésre meg hálára számítani az emberek részéről. Arra nem emlékszem, mert akkor születtem, amikor az apám kezdeményezésére és vezetésével ivóvíz hálózatot építettek a faluban. S akkor rengeteget járt, intézkedett, szervezte a munkákat, ez '70-'71-ben történt, s talán '77-'78-ban, amikor egy aszályos nyár is lehetett, meg időközben egy csomó házba fürdőszobát szereltek, megnőtt a fogyasztás, nem volt elég a víz s jöttek felakasztani az apámat, hogy becsapott minket, kivette a pénzt a zsebünkből, most nincs vizünk. Érdekes, hogy bennem volt, hogy adjál nekik, egyedül volt, ők 15-ön, részegen. De hogy láttam, hogy ez nem vette el a kedvét attól, hogy továbbra is foglalkozzon az emberekkel meg a közösséggel és azóta is csinálja. (V. Z. lelkipásztor)

A katolikusok körében főleg az anyák vallásossága segíti a döntést a papi pálya mellett, már az általános iskola végén. A protestánsok és zsidók a tizenéves koruk végén, húszas éveik elején döntenek e hivatás mellett. Amerikai kutatások szerint a pályamotiváció főbb elemei a személyes ambíció, a státusvágy, de a lélektani és szociálpszichológiai tényezők is. Falusi környezetben pedig a prédikálásra való isteni elhívás az átlagosnál nagyobb mértékben szerepelt. (Bögre–Kamarás 2013: 41–42.)

Akik számára kiemelten fontos volt a családi hatás ezen a téren, azok elsősorban a nagyszülők hatására hivatkoztak.

Nem, senki nem volt, szüleim egyszerű munkásemberek voltak, nagyszüleim is, tehát nem volt tudomásom szerint, ameddig vissza tudtunk menni a családi krónikába, nem volt lelkész jellegű. Nagyszüleim azok templomba rendszeresen jártak, tehát a nagyszüleim, édesanyám részéről ők szorgalmas templomba járók voltak és inkább ez a hatás volt ami, aztán először templom, egyház felé vitt s aztán később a lelkészi pálya felé. De így konkrétan lelkész jellegű nem volt a családban. (H. Zs. lelkipásztor)

...én nagyon sok időt töltöttem ottan nagyszüleimnél nyaranta. Édesapám nehéziparban dolgozott, édesanyám pedig Margittán a könnyűiparban, textilgyárban dolgozott, igazából nagymamám nevelt. (L. M. lelkész nő)

Nagyon nem keveredtem én bele a falusi dolgokba. Mai napig se tudtam azzá válni, hogyha falura kerültem. Szolgálati helyemen most is, de azért van benne valami, valamibe belekóstoltam nagyszüleimet látva, hogy hogy kapálnak, hogy a disznó hátát hogy vakarják [...], a beszédjük, ez is meghatározó. Meghatározó volt az egyház, az hogy kicsi koromtól bekapcsolódtam, s ebben a szülőknél mondok köszönetet, bár ők nem voltak egyházi emberek, de azért minket küldtek vallásórára s úgy benőttem ebbe az egész egyházi dologba. (Ny. Cs. lelkipásztor)

Mind a ketten parasztszülők gyerekei vagyunk és nem volt [presbiter a családban]. Édesanyám nagyon templomjáró volt, édesapám nem, a nagyszülők is édesanyám részéről templomjárók, az édesapám részéről nem. Nagyon jó lelkipásztorunk volt, a Sinka József, ez felnézett rá az egész falu, ez adhatott egy olyan indítékot, hogy lehet így is. (B. F. nyugdíjas lelkész felesége)

Másik oldal ugyancsak fontos, az anyai nagyszüleim, akik különben még ma is élnek, nekik is döntő hatásuk volt abból a szempontból, hogy én végül is teológiára mentem, nagyapám sokáig volt gondnoka a mérai gyülekezetnek, de hogy náluk láttam egy ilyen nagyon egészséges bibliai református kegyességet. Amióta nagyapám ismerem egészen biztosan nem telt úgy nap, hogy ne olvasta volna a Bibliát, a Szikszai-könyvet²⁵ úgy tudom, hogy már kívülről tudja, ettől függetlenül rendszeresen olvassa. Nem ez a nagyon öntudatos kegyesség, amiben szabadon imádkozunk, ez a Szikszai református kegyesség. Meg egy ilyen nagymértékű önfeláldozás, másokért élés, ez, amit nagyapámtól láttam. (V. Z. lelkipásztor)

25 Szikszai György: 2014 (1786) *Keresztyéni tanítások és imádságok*. Kálvin János Kiadó, Budapest.

Kiss Dénes István a rendszerváltást követő romániai szociológiai irodalom tematikáinak elemzését közli az *Erdélyi Társadalom*²⁶ hasábjain. A szerző megállapítja, hogy a családi vallási szocializáció erősen affektív jellegű, melyet a rendszerváltás után engedélyezett iskolai vallásoktatás racionális-kognitív irányba mozdított el, így a vallási ismeretek kritikai átértelmezése következett be (Kiss D. 2007a: 198). Ugyanakkor a rendszerváltást követően alakult gyülekezeti ifjúsági csoportok ezt az affektív jelleget tovább éltették és kortárs csoportként meghatározták a résztvevők vallási szocializációját (Kiss D. 2007a: 199). Íme, néhány interjúrészlet a családi és korcsoport által végzett vallási nevelésről.

Hát legelőször édesanyám meg nagymamám tett nagyobb benyomást vagy hagyott nagyobb nyomot vallási szempontból. Nagymamám, édesanyai nagymamám, tehát ő ilyen, mondhatnám, hogy hívő református volt, aki vasárnaponként templomba járt, esténként, amikor mi lementünk unokákként, akkor az énekeskönyvből kellett felolvasnunk, vagy olvastuk fel az esti imádságokat. Ez is és akkor ugyanúgy ezt édesanyám is továbbvitte ezt a vonulatot és ő vitt először vallásórára. Hát gyerekkorom, ilyen 5-6 éves korom óta rendszeresen jártam vallásórára, és az nekem nagyon nagy hatást vagy nagy nyomot hagyott az életemben. [...] Elég korán bekapcsolódtam a nővérem által is az ifjúsági csoportba, még nem is konfirmáltam, de már rajta keresztül bekerültem és megszerettem, befogadtak. Az is hozzájárult, hogy már elég rég gitározok és ez is belevitt ebbe a munkába. Olyan lelkészek²⁷ is voltak, akik megszerettették, vagy úgy erre a pálya felé irányítottak, vagy nem mondhatnám, hogy irányítottak, mert nem volt az tudatos részükről szerintem, meg részemről sem. (D. Z. lelképásztor)

Például én jól emlékszem, második korom óta jártam vallásórára, Sepsiszentgyörgyön laktam és a központból mi fel kellett gyalogoljunk a vártemplomhoz és annak megvolt a maga hangulata. A szomszédomban lakott egy vagány srác, együtt mentünk vallásórára, neki a nagyapja ráadásul ott abban a gyülekezetben presbiter is volt, és akkor együtt mentünk. Megvolt a sztori a vallásóráig is és megvolt visszafele is. Szerintem ez így nagyon jó volt, és így próbálnám ezt, mint lelkészként átadni mások számára átadni, és hogy mennyire jó, hogy nem azt kérdik meg tőled, ez egy ilyen kis kitérő az ember életében. Mikor Magyarországon éltem négy évet, megkérdeztek tőled, hogy te mikor tértél meg? És akkor gondoltam ez milyen kérdés, most órára, percre, ez nem hiszem, hogy ez így működik. Számukra furcsa volt, az, hogy nekünk természetes volt, hogy mi ebbe nevelkedtünk. Tehát úgy,

26 *Erdélyi Társadalom* – a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézete által kiadott társadalomtudományi szakfolyóirat, mely 2003-tól jelenik meg féléves rendszerességgel (elérhetőség: <https://www.erdelyitarsadalom.ro>)

27 Marosvásárhely: Az alsóvárosi közösségben. Lőrinc István meg Lőrinc János akkor még együtt is voltak. (D. Z. lelképásztor)

ahogy megtanulod a magyar nyelvet, megtanulod a matematikát, az életnek a sok szép részét, ez úgy belénk évdődött a vallásosság, mindenképpen. Hetedikben konfirmáltam és utána egy nagy hiány volt, mert nem volt ifi addig még Szentgyörgyön és János került oda fiatal segédlelkészként, ő vezette be és akkor, egy jó két év kihagyás után volt egy folytonosság. [Ez még a rendszerváltás előtt?] Ez a rendszerváltás előtt, én 1990-ben érettségiztem, a rendszerváltás előtt, ez olyan 1985 körül került oda. [Nem volt emiatt gyülekezeti baj, hogy esetleg ellenkezett volna a rendszer az ifi ellen?] Nem, nekünk nem tűnt fel semmi, hát aztán kilencedikes diákként ezzel mi nem foglalkoztunk, és ha megkérdeznéd, hogy honnan hallottam, hogy van ifi, nem tudnék rá válaszolni. De olyan jó volt, mert nagyon színes társaság volt, különböző korosztály, mi voltunk a legkisebbek. Voltak akkor már 35-40 évesek is közöttünk és egy nagyon vagány csapat volt az. Persze azért állandóan változott és maradt egy magja, amiből nagyon sokan lelkészek lettünk. [És ez az ifjúsági csoport vezetett a teológia felé is, vagy más is?] Nem, nekem ez egy pozitívumot adott, jó volt együtt, jók voltak az ifik, hát akkor nem volt ilyen lehetőség, mint a mai fiatalnak, hogy mész moziba vagy valami, beülsz, egy pubba vagy stb. De azt mondom ez annak az átkosnak ez egy jó része volt, legalábbis nálunk. (P. H. lelkipásztor)

Salló Szilárd egy csíkmadarasi juhászember gazdasági kapcsolathálóját elemezve a következő kapcsolattípusokat különítette el: vér és műrokonság – baráti szálak – szomszédsági viszonyok – gazdasági relációk – intézményi kötöttségen alapuló (iskola, rendőrség). A kapcsolatok nem izoláltak, átjárás van közöttük és fedik egymást (Salló 2013: 210). A lelkészek már tanulmányaik végzése során kiszakadnak a családi, rokon kapcsolatok nyújtotta biztonság hálójából, majd megválasztásuk esetén egy számukra idegen közösség tagjai lesznek. Szolgálati helyükön csak a nukleáris családot képező szűk kötelékre számíthatnak. A lelkész szüleinek, rokonainak kapcsolati tőkéje fontos szerepet játszhat egy nagyobb lélekszámú gyülekezetbe való meghívás esetén (Bánffyhunjad) vagy a Kalotaszegre való hazaköltözés esetén (Ketesd). Legtöbbjük viszont az egyházmegye keretén belül, különböző rendezvények, vendégszolgálatok során megszerzett „jó hírnevük” révén kerülnek a meghívó gyülekezet figyelmébe. A lelkészek közül négyen foglalták el szolgálati helyüket pályázással, egy egyházkerületi kinevezés által, a többi pedig meghívással.

A lelkipásztorok családalapítása

A lelkipásztorok párválasztása tekintetében annak endogám vagy exogám jellegét kerestem. Endogámnak tekintem azok választását, akik azonos tájegységen belül kötöttek házasságot. Azt feltételezem, hogy így koherens lokális identitás és nagyobb integráció valósulhat meg. Az exogám házasságok révén a lelkészek kevésbé lesznek a helyi kultúra elkötelezettjei, illetve közösségi beágyazottságuk hiányos marad. A törzs-

könyvi lapok adatai szerint 8 családban találok endogám párválasztással, amikor székelyföldiek, kolozsváriak, illetve kalotaszegiek tájegységükön belül választottak maguknak házastársat. Ám nem mondhatjuk, hogy ezek a családok nagyobb elkötelezést mutatnak a szolgálati hely és közösség felé, hiszen azok a családok, ahol tájegységi exogámia érvényesül, sem a szolgálati évek tekintetében, sem a helyi közösségbe való integráció tekintetében nem maradnak el az endogám családoktól. A lelkészfeleségek képzettsége és világi munkája az, ami kivonja őket a helyi közösség mindennapi életéből.

A lelkészfeleségek családi háttere, képzettsége és foglalkozása, egyéni attitűdjei olyan változók lehetnek, melyek tovább árnyalják a vizsgált életpályák jellemzőit. Az adoptált családmodellek, a gyermekvállalás, az esetleges válás példaértékű a gyülekezet számára. A posztmodern korral felértékelődött az egyéni választás és önkiteljesedés igénye, így a házasságkötés elvesztette korábbi közösségi vetületét. Az egymásnak ellentmondó családmodellek próbára teszik a közösség toleranciáját. Az egyéni opciók kihatással vannak a lelképásztor mindennapjaira és meghatározzák munkájának közösségi fogadtatását. Ő lesz az a személy, akinek mások helyett is be kell tartani a szabályokat. Kettős mérce érvényesül így, melynek során a gyülekezet kivonhatja magát a normák kényszerítő ereje alól, míg a lelkésztől megköveteli annak betartását. Főleg a lelkésznek helyzete követel figyelmet. A gyülekezetek számos példát adnak arra, hogy a közösséget egyedül vezető lelkésznek tekintélye csökken, többletmunkája ellenére is.

A lelkészcsaládok számára a közvetlen rokoni háló biztonsága és segítsége sehol sem érvényesül. Idegenekként kapnak befogadást a helyi közösség világába, és itt egyházi és szomszédosági kapcsolatok által szereznek maguknak segítséget. A nagyszülők hiányát a következőképpen emeli ki az egyik lelkészfeleség:

Tehát családalapítás nagyszülők nélkül egy faluban elége elveszi a karrier lehetőséget, ugye? Bezár egy kicsit. [Igen. Ez a bezártság érzése még nem látom, hogy elerősödött volna rajtatok!] Hát M. nem, de én első perctől kezdve érzem, én úgy kezdtem itt az életet, hogy kiköltöztünk és 2 hét után azt hittem, hogy kész, vége a nyaralásnak és megyünk vissza Kolozsvárra, és akkor tudatosult bennem, hogy hát nem. Akkor megszülettek a gyerekek és megvoltak a napi rutin teendők, s akkor hol erősödött ez az érzés, hol enyhült. Nyáron, amikor kiülünk a gyerekekkel, na, milyen szép környezet, egészséges és jó a gyerekeknek. Csakhogy ezzel párhuzamosan az van, hogy ez a magány benne van és ő nagyon feltalálta magát.” (Sz. M. lp. felesége)

A lelkészcsaládokban Kalotaszegen a házastársak valamivel több, mint fele (17) világi munkát végez, szinte fele (12) egyházi munkakörben dolgozik. Iskolai végzettség tekintetében egy lelkészfeleség rendelkezik középiskolai végzettséggel, háromnak van érettségi oklevele, a többi pedig posztliceális vagy felsőfokú képzésben részesült. Két személy szerzett doktori címet, egy pedig doktori tanulmányokat folytat. A házastársak a tanügyben, az egészségügyben vagy egyházi alkalmazásban dolgoznak. Az interjúk kivétel nélkül arról tanúskodnak, hogy a lelképásztor elsőd-

leges munkatársa a felesége. A „tiszteletes asszony” iskolázottsága, foglalkozása és gyülekezeti forgolódása fényt vagy árnyékot vet a lelkeszi szolgálatra. A feleségek helyi közösségekbe való integrációjának eltérő mértéke tapasztalható. A főbb tényezők: a „papné” vallásos neveltetése, családi háttere, szociális érzékenysége, helyi vagy más településen végzett munkája és annak jellege, gyermekeinek taníttatása, ingáztatása, stb. Itt is felismerhetőek a korkülönbségből adódó sajátosságok. Bátran mondhatjuk, hogy az idős lelkeszfeleségek sokkal több egyházi és közösségi feladatot vállaltak. A rendszerváltás előtt dacolva a félelemmel szinte minden egyházépítő, nemzetépítő munkát elvállaltak. Közvetlenül a rendszerváltás után kiszélesedett a feleségek teendője is. A nőszövetségek vezetésétől a vendégfogadásig, segítők kiosztásától a karvezetésig szinte mindent elvállaltak. Mára differenciálódott a magatartásuk. Van, aki munkája révén az istentiszteletek látogatásáról is lemarad, míg mások a gyülekezeti asszonyok vezetője lesz és valamennyi közösségi (nemcsak egyházi) rendezvény szervezésében élen jár. Erving Goffman fogalmaival élve, ha a szerepek internalizációja megtörténik, szereptávolítás nem lép fel, különben, amennyiben az egyén nem uralja a szerepét, azt az egész rendszer megsínyli. Az egyén által megvalósított szerepek mások szerepeinek környezetében szerephálóként teljesednek ki. A szerephálóban a közösség normái érvényesülnek, melyet megbont a szemtől szembe jellegű alszerepek sokasága, mintegy megtörve a közösségi normák általános érvényét. (Goffman 1981: 9–11.) Találkoztam olyan esettel, aki visszautasította azt, hogy a közösség elvárásaihoz igazodjon, hogy minta legyen öltözködésben, gyülekezétpítésben, ám ezt a legtöbben készséggel vállalják.

A komaság vagy választott rokoni kapcsolatok

A komaság intézménye homogenizációs hatást hordoz a lelkeszek között az egyházmegyei struktúrában és nem tekinthető mobilitási csatornának. A hasonló státusszal rendelkező, azonos kegyességet képviselő, a centrum–periféria tengelyen megegyező pozícióban elhelyezkedő lelkeszcsaládok köteleke ez. A komaság a szervezeten belüli rétegződéshez szolgált „osztálytudatot” az erős kötések által. A kapcsolat olyan erkölcsi, kölcsönösségi viszonyt teremt, amely a rokoni szálakon is túlmutat. A vallási rítus ürügyén társadalmi kapcsolatok születnek, melyek közösségi békét és kohéziót teremtenek, és amelyek nem szűnnek meg még a keresztyermek esetleges halálával sem (Balázs 2005: 111–112). Elsősorban a szülők testvérei és a barátok vállalják a keresztszülői intézményt, és csak utánuk, egyharmad arányban következik a lelkeszkollégákkal kialakított műrokonság. Ha azt feltételezzük, hogy a lelkeszek közötti komaság valamiféle egyházi előny megszerzését célozza, akkor a közvetlen családban vállalt keresztszülői kapcsolat sokasága azt üzeni, hogy a lelkeszek csupán ritka esetben élnek ezzel a lehetőséggel. Itt is elsősorban a baráti jellegre tevődik a hangsúly, nem véletlenül említik a barátokat együtt a lelkesztársakkal. A harmadik gyermek megérkezéséig a vérségi rokonok vannak többségben a keresztszülők között, e kapcsolatok felhasználása után gyakoribb a barátok és a lelkesztársak felkérése.